

יולי 2023

סילבוס לקורס רפואה ושואה

מספר קורס: 81412

הפקולטה לרפואה בצפת ע"ש עזריאלי, בר אילן

מרכזות קורס:

ד"ר הדס שאשא לבסקי – מנהלת היחידה לנפרולוגיה ילדים, המרכז הרפואי לגליל, מדריכה קלינית, הפקולטה לרפואה בצפת
ד"ר מרים עופר – החטיבה ללימודי שואה, מרצה בכירה, אקדמית גליל מערבי
תולדות הרפואה בשואה, הפקולטה לרפואה ע"ש סאקלר, אוני' תל - אביב

נושא הקורס: רפואה ושואה

המפגש בין רפואה ושואה: אפלה ואורה

פעילותם של הרופאים הנאציים ותפקיד הרפואה ברצח עם שלא היה כדוגמתו מחד, וגבורתם של הרופאים היהודיים וחסידי אומות עולם בשעתה האפלה ביותר של האנושות. הלקחים לעוסקים במקצועות הרפואה בימינו ותמרורי האזהרה לעתיד.

מטרות הקורס:

- הכרת ההיסטוריה של הרפואה במאה ה-20 טרום השואה ובמהלכה
- הכרת תורת האאוגניקה ותפקידה במעבר לרצח עם,
- הכרת תפקיד הרופאים בגיבוי מדעי של האידיאולוגיה הנאצית והיישום של רצח העם
- הכרת פשעי הרופאים והמדענים הנאציים בגרמניה ואוסטריה: עיקורים בכפיה, "המתות חסד" בכפיה, תמיכה בסילוק הרופאים היהודים ותפיסת משרותיהם, ייזום ותמיכה ברעיון הגטואיזציה בנימוקים אפידימיולוגיים, סיוע בהקמת מחנות ההשמדה ובניהול חלק מהם, הסלקציות, ההמתה בתאי הגזים, הניסויים הרפואיים משפט הרופאים, קוד נירנברג והצהרת הלסינקי
- הכרת המערך הרפואי היהודי בזמן השואה, דוגמאות לרפואה בתנאים בלתי אפשריים
- הכרת התחלואה הייחודית וארוכת הטווח של ניצולי שואה וצאציהם, השלכות מאוחרות של מחלת הרעב.
- הכרת מצבי דילמות אתיות שנוצרו בשואה וכיצד למנוע שימוש לרעה ברפואה
- רפלקציה אישית – כרופא/ה לעתיד: עיצוב דמות הרופא/ה לאור ובצל הנושאים מעלה.
- דיון, שיח ומודעות לקשר המורכב בין העבר ההווה והעתיד בכלל ובנושא תולדות הרפואה בשואה והרלוונטיות להווה ולעתיד מקצוע הרפואה ואחריות הרופא בפרט.

אופן העברת השיעורים: הרצאה ודיון. יינתן חומר קריאה לקראת כל מפגש. ישולבו: קטעי סרטים דוקומנטריים כולל סרטי תעמולה נאצית בנושא התפיסה הנאצית הביו-רפואית והגזענית, סרטים המתעדים את פעילות ארגון הבריאות היהודי "טאז", וכאלו שהופקו לאחר השואה, ניתוח ודיון על פי תיעוד ומסמכים היסטוריים כ "מקרי מבחן" ייצוגיים, פעילות לרפלקציה אישית של הסטודנטים על החומר הנלמד.

ביקור בתערוכה "רפואה קטלנית" במוזיאון בית לוחמי הגטאות (רשות)
**ההרצאות יתנו על ידי מרכזות הקורס

פירוט נושאים לפי מפגשים:

חלק א: רפואה נאציזם ושואה: מאאוגניקה לרצח עם

1. מאאוגניקה לרצח עם:

- יסודות תורת האאוגניקה בעולם המערבי בכלל ויישומיה בגרמניה הנאצית בפרט
- רופאים בשירות האידאולוגיה הגזענית האנטישמית והטוטליטרית הנאצית: תפקיד הרופאים בקידום הרקע האידאולוגי והמדעי של האאוגניקה ומתן לגיטימציה ליישום "אאוגניקה חיובית" ו"אאוגניקה שלילית" לצורך השבחת האנושות בכלל והגזע הארי בפרט
- 2. **פשעי הרופאים הנאצים:**
- יישום עקרונות האאוגניקה בגרמניה: עיקורים בכפייה, "המתות חסד" של "חסרי ערך" וחולי נפש
- מרצח רפואי לשואה: רופאים במחנות ההשמדה, סלקציה, תפקידם בתאי הגזים, פתרונות סופיים וניסויים רפואיים פליליים ואכזריים

חלק ב': הרפואה היהודית בשואה ומחקר התחלואה של שורדי שואה

3. מערך הרפואה היהודית בין מלחמות העולם ובשואה: ד"ר מרים עופר

- מערך הרפואה היהודית לפני השואה והשבר עקב מדיניות הנאצים ביחס לרופאים היהודים בשטחי הכיבוש
- מערך הרפואה היהודית בגטאות: ארגון, מחקר ואתיקה. גטו ורשה כדוגמה
- פעילות בתנאים בלתי אפשריים: הגבורה של הרופאים היהודיים
- מחקר הרעב בגטו ורשה
- שיתופי פעולה עם רופאים לא יהודיים – חסידי אומות עולם
- ייחודו של מערך הרפואה היהודי בשואה בהקשר היסטורי נרחב

4. תחלואת שורדי שואה: ד"ר הדס לבסקי

- התחלואה בגטאות, מחלת הרעב, התחלואה במחנות העקורים.
- תחלואה ארוכת טווח בשורדי שואה- מחקרי הרעב המאוחרים: ארנהם, לנינגרד, ישראל

חלק ג': השלכות אתיות על העוסקים במקצועות הרפואה היום

5. החכמה שאחרי ותמרורי האזהרה

- משפטי נירנברג וקוד נירנברג
- אמנת הלסינקי וייסודן של ועדות הלסינקי בעולם
- אתגרים ותמרורי אזהרה בעידן ההתפתחות המואצת של המדע והטכנולוגיה הרפואית המודרנית:

האם העולם אכן השתנה מאז? כמה זמן נדרש ליישום בפועל של אתיקה במחקר רפואי?
האם אנו יכולים למצוא את עצמנו שותפים לניסוי לא אתי בבני אדם? אפליה על רקע גזע
או מגדר? (מקרה ניסוי העגבת בטסקיגי). האם יש מקומות בעולם בהם מתקיים רצח עם/
ניסויים באסירים וכו'?

- התנצלות הרופאים הגרמנים בוועידת WHO

6. דילמות אתיות של הצוותים הרפואיים בגטאות ובמחנות והרלבנטיות לימינו :

- דיון קבוצתי במקרי בוחן אמיתיים לפי תיעוד היסטורי של רופאים יהודיים בשואה

- רפלקציה אישית כרופא/ה לעתיד

רשימת קריאה

הקורס יתבסס בעיקר על הספר: *רפואה ונאציזם*. נדב, ד. (2006). האוניברסיטה המשודרת,
משרד הביטחון. פרקים: א', ב', ד', ז', ח', ט', י, י"א, י"ב, י"ג

לקריאה נוספת:

1. עופר, מ. (2015). *חלוק לבן בגטו, מבט על קורות הרפואה היהודית בפולין בתקופת השואה*. ירושלים: יד ושם. עמ' 33-65, 433-463, 257-275, 475-489.
2. ליפטון, ר. ג. (1990). רופאים נאצים. בתוך: י. גוטמן (עורך), *האנציקלופדיה של השואה*. ירושלים: יד ושם. תל-אביב: ספרית הפועלים.
3. ניסלי, מ. (2004). *הייתי עוזרו של מנגלה באושביץ*. בני ברק: ל. פרידמן.
4. פרץ, א. (1960). *במחנות לא בכו, רשימות של רופא*. תל אביב: מסדה. עמ' 32-45, 22-9.
5. פרפל, צ. (2001). הרלוונטיות של הרפואה בגרמניה הנאצית לסוגיות רפואיות בימנו-תפקידה המכריע בתהליך ההשמדה. *ילקוט מורשת, ע"א*, 43-55.
6. שאשא ש. (2002). התחלואה בגטאות בתקופת השואה. *הרפואה*, 141, ד', 364-368.
7. שאשא ש. (2004). התחלואה במחנות הריכוז ברייך השלישי. *הרפואה*, 143, ד', 272-276.
8. שאשא ש. (2002). הרפואה בגטאות בתקופת השואה. *הרפואה*, 141, 318-328.
9. שאשא ש. (2005). הרפואה במחנות הריכוז ברייך השלישי. *הרפואה*, 144, 290-295.
10. שאשא ש. (2011). העיקור ככלי ליישום תפישות יוגיניות. *הרפואה*, 150, 4, 406-410.
11. Kater, M. H. (1989). *Doctors under Hitler*. University of North Carolina: Chapel Hill
12. Offer, M. (2012). Ethical Dilemmas in the work of Doctors and Nurses in the Warsaw Ghetto. *Polin: Studies in Polish Jewry*, 25, 467-492
13. Perel, G. (1948). *I was a Doctor In Auschwitz*. New York: Ayer Co.
14. Proctor, R. (1994). Racial Hygiene: The Collaboration of Medicine and Nazism. In: J. J. Michalczyk (Ed.), *Medicine, Ethics, and the third Reich; Historical and Contemporary Issues* (pp.41-35). Kansas City: Sheed and Ward.
15. Gordin, M. (1994). Historical Origins of the Nuremberg Code. In: J.J. Michalczyk (Ed.), *Medicine, Ethics, and the third Reich; Historical and Contemporary Issues* (pp.197-199). Kansas City: Sheed and Ward.
16. Hildebrandt, S. (2016). *The Anatomy of Murder, Ethical Transgressions and Anatomical Science during the Third Reich*. New York: Berghahn Books, 2016, pp. 322-326

סרטים: [רשות , קטעים נבחרים קצרים ישולבו בשיעור]

- **ריפוי בהרג** – סרטו הדוקומנטרי של ניצן אבירם על העיקורים ו"המתות החסד"
- **"אני מאשים"**, סרט דוקומנטרי ביוזמת שר התעמולה גבלס בנושא "המתת החסד"
- **טאז** – ארגון הבריאות היהודי , סרט תיעודי שצולם על ידי הגוינט בין שתי מלחמות העולם
- סדרת הרצאות **"רפואה בשואה ולאחריה"** , הפקולטה לרפואה , האוניברסיטה העברית
- **מה קרה בגטקה ?**
- **נירנברג / Nuremberg**
- **Out of the Ashes** - סיפורה של הרופאה ד"ר גיזלה פרל [כתבה זיכרונותיה מיד לאחר השואה" הייתי רופאה באושביץ"]
- **החטאים** - אודות הרופא ד"ר ברוך מילך [כתב יומן ששוחזר בסיוע בנותיו וראה אור "ואולי השמיים ריקים"]